

ОСОБЛИВОСТІ СТУДЕНТСЬКОГО ПРОТЕСТУ 1968 РОКУ В БРАЗИЛІЇ

Проаналізовано особливості студентського протесту 1968 року в Бразилії в умовах військової диктатури. Основну увагу спрямовано на аналіз конкретних подій, що вплинули на формування студентського руху і визначили характер змін в означений період. Розглянуто конкретні політичні кроки студентів і тогочасного бразильського уряду та кроки в межах університетської автономії, здійснені в контексті боротьби двох абсолютно різних світоглядів молодшого та старшого поколінь. Висвітлено діяльність студентських організацій та їхніх лідерів.

Ключові слова: Бразилія, протести 1968, Федеральний університет Ріо-де-Жанейро, студентські протести 1968 року, військова диктатура, Артур да Коста-і-Сілва.

Постановка проблеми. Суспільні протестні рухи 1968 року підняли багато соціальних, політичних, культурних проблем, які змінили обличчя світу. Вплив подій 1968 року вимірюється десятками країн, він спричинив сексуальну революцію, підняв проблему громадянських прав та розширив політичне значення студентства. У своїй книзі американський журналіст та історик Марк Курлански зазначав: "Певною мірою сучасне вільне суспільство народилося у шістдесят восьмому" [20, с. 322]. Важко переоцінити значення подій 1968 року для становлення сучасних студентів і молоді загалом, які закріпили принцип свободи як найвищий ідеал для людини. Утім у кожній країні ці події мали свої наслідки і впливали на внутрішні процеси, пов'язані зі специфікою тієї чи іншої країни. Якщо в Мексиці протести 1968 року припали на Олімпійські ігри, то в Бразилії вони збіглися зі становленням режиму військової диктатури. Студентський рух у Бразилії має багату історію, проте події 1968 року стали справжнім вододілом для цієї латиноамериканської країни.

Студенти були рушійною силою подій на українському Майдані у 2013–2014 роки, у 2019 році чилійські студенти вийшли на акції протесту проти уряду, у 2020 році у протестах проти режиму О. Г. Лукашенка в Білорусі студенти активно виявляли свою волю. Отже, актуальним є визначення ролі студентів у політичному житті країн і того, наскільки вони можуть впливати на політику держави за допомогою протестів. Нині можна дещо по-іншому поглянути на студентські протести 1968 року та дати власну оцінку тим подіям.

Аналіз досліджень та публікацій. Серед закордонних дослідників проблематика не є новою. Особливо це стосується бразильських учених, які вивчали еволюцію студентського руху на своїй батьківщині. Можна згадати працю Марії Паули Араухо "Студентські спогади: Від заснування НОС до наших днів" [3]. У цій книзі йдеться про Національне об'єднання студентів, або ж НОС (União Nacional dos Estudantes), – найбільш важливу і найбільш численну студентську організацію у Бразилії. Окреме місце у книзі відводиться спогадам про події 1968 року. Варто зазначити книгу Зуеніра Вентури "1968: рік, що не закінчився" [19], де розповідається про події 1968 року в Бразилії. Автор був очевидцем подій, також він навів свідчення діячів культури, революціонерів, студентів та політиків того часу і проаналізував ці протести та їхнє значення для Бразилії. Американська дослідниця Вікторія Ленгленд [10] дослідила соціальне підґрунтя протестів у Бразилії і показала значення цього явища для наступних поколінь бразильських студентів. Праця доволі цінна, адже дослідниця максимально об'єктивно підходить до теми і висвітлює у

хронологічному порядку весь процес студентської боротьби проти диктатури. В дослідженні Джефрі Гульд [8] аналізується політичний контекст подій у всій Латинській Америці, незважаючи на те, що праця висвітлює тільки лівий рух і приписує до нього студентський протест. Дослідження має цінність у контексті вивчення 1968 року саме в Латинській Америці. У вітчизняній історіографії зазначена тема ще не висвітлена, саме тому дослідження протестів 1968 року в Бразилії є важливим.

Метою пропонованої статті є характеристика особливостей студентського протесту 1968 року в Бразилії в умовах становлення військової диктатури.

Поставлено такі завдання: 1) дослідити зміни в студентському русі під час студентських протестів; 2) проаналізувати відносини студентства та офіційної влади під час протестів у Ріо-де-Жанейро 1968 року.

Виклад основного матеріалу. Після військового перевороту 1964 року, коли було усунуто президента Жоао Гуларта і до влади прийшли військові на чолі з Умберту ді Алєнкар Кастелу Бранку [21, с. 166], у Бразилії розпочинається низка реформ, які, зокрема, торкнулися і освітньої сфери. В основі освітньої реформи лежав так званий "закон Ласерди", що набув чинності 9 листопада 1964 року. Назву він отримав на честь міністра освіти Флавіо де Ласерди. Закон був спрямований проти діяльності студентських організацій, які вважалися "підприємливими", він забороняв діяльність таких студентських організацій, як НОС (União Nacional dos Estudantes) та Державний студентський союз (União Estadual dos Estudantes), які були змушені перейти у підпілля. Натомість створювалися інші органи у студентському самоврядуванні, функції яких були значно обмежені: Академічна директорія, яка представляла права студентів на рівні кожного курсу, та Центральна директорія студентів, що була представником студентів на рівні університету загалом. Рішення про освітні процеси тепер приймалися виключно виконавчими, федеральними і державними органами на місцях [11]. Варто зазначити, що із самого приходу до влади військових почалися репресії проти прихильників адміністрації попереднього президента і серед репресованих були також студенти. Один з очільників студентського руху, Володимир Пальмейра, писав у своїх спогадах, що стосовно закону Ласерди була вибрана невірна тактика – бойкот. Такий вид протесту мало приніс користі протестувальникам, тому із часом форма протесту змінилася.

Крім цього, з ім'ям Флавіо Ласерди пов'язаний ще один важливий процес у сфері освіти – підписання договору МЕС-USAID. Це договір між Міністерством освіти Бразилії та Агентством США з міжнародного розвитку. Було проведено реформи на всіх рівнях бразильської

освіти, основна їхня суть зводилася до адаптації на бразильському ґрунті американської системи освіти [6]. Протягом 1964–1968 років було підписано низку договорів, які вносили зміни в систему освіти. Із 1966 року відбувалися регулярні марші протесту в таких містах, як Мінас-Гейрас, Сан-Пауло та Ріо-де-Жанейро. Таким чином, можна помітити, як студенти переходять від більш-менш поміркованих акцій протесту до більш радикальних, тобто від бойкоту до маршів.

15 березня 1967 року президентом Бразилії стає Артур да Коста-і-Сілва, який був прихильником більш жорстоких дій проти протестувальників. На момент обіймання цієї посади йому виповнилося 66 років, тобто це була людина пенсійного віку, з консервативними поглядами на життя, військовий. Натомість однією з активних груп протестуючих були молоді студенти, які хотіли змін, спрямованих на свободу слова і самовираження. Також студентам не подобалась співпраця Бразилії зі США, зокрема у сфері освіти, оскільки імідж США в очах молоді, і не тільки бразильської, був підірваний війною у В'єтнамі [20, с. 43]. Цікаво, що багато хто зі студентів дотримувалася лівих поглядів і підтримував ідеї діячів лівого напрямку. Тому можна зазначити, що станом на 1968 рік сформувалися два протилежні табори, які відображали певне зіткнення поколінь. На чолі держави були військові з консервативними поглядами, натомість їхнім противником стала молодь, яка виражала своє невдоволення діями влади на вулицях міст.

В 1968 році відбулася низка значних подій для студентства Бразилії, і саме в контексті знакових для студентів подій варто розглядати особливості тих протестів. 28 березня пройшла чергова акція протесту проти дій бразильської влади, у якій поліцейськими було застрелено двох молодих людей: Едсона Луїса, учня середньої школи, що помер на місці, і студента Бенедіто Фразана Дутру, який два дні потому помер у лікарні [8, с. 358]. Вбивство Луїса стало справжнім шоком для бразильського суспільства, оскільки про смерть другого студента ще ніхто не знав, і реакція суспільства була відповідною. Одна з тодішніх газет повідомляла: "Із часів поховання Жетуліо Варгаса не було в Бразилії такого вшанування, як під час похорон Едсона Луїса" [17]. Ця подія спричинила справжній колапс у країні, близько 26 протестних маніфестацій було зафіксовано в 15 різних містах [16]. Безумовно, смерть студента, створення символу "жертви режиму" сприяло поширенню протестного руху, його становленню та радикалізації. Вона стала також "маховиком" для активізації студентів, особливо в Ріо-де-Жанейро, де ця подія відбулася.

Якщо говорити про позицію влади щодо цих протестів, то президент республіки Артур да Коста-і-Сілва на початку літа зазначив: "Поки я тут, я не дозволю, щоб Ріо перетворився на новий Париж", натякаючи на протестні рухи французької молоді [14]. Утім саме в цей період починається консолідація студентів та інших груп суспільства, які також почали бунтувати і підтримувати молодь. До акцій протесту доєдналися лікарі, інтелігенція, журналісти, офісні працівники тощо. Тепер студентський рух і його проблеми були об'єднані з вимогами інших верств населення, що виводило протести на загальнодержавний рівень. Цікаво, що ті, на кого студенти найбільше розраховували, – робітники – не брали активну участь у протестах, що дуже розчарувало молодь. У цьому сенсі бразильські протести були дещо іншими порівняно з протестами, до прикладу, у Франції або ж у Мексиці [20, с. 239].

20 червня 1968 року відбулася знакова подія для тогочасного бразильського студентства – сотні студентів зібралися у приміщенні факультету економічних наук Федерального університету Ріо-де-Жанейро і змусили ректора та раду університету обговорити з ними питання про становище вищої освіти у країні. Після цього відбулися сутички з поліцією, внаслідок яких більш ніж 300 чоловік були арештовані й доправлені у в'язницю [1]. Як зазначає Володимир Пальмейра, сам факт такого обговорення студентів і викладачів був найбільш вражаючою подією за весь час студентського руху в 1968 році в Бразилії [15]. За словами студентів, та зустріч була підривом ієрархії всередині університету. Адже викладач був не просто людиною, яка навчає студентів, але й старшим, якого потрібно постійно слухати і дотримуватися субординації щодо нього. На нашу думку, таке обговорення поставило співрозмовників на одну дошку, зробило їх рівними і мало дуже важливе символічне значення. Студенти вважали, що заслуговують поваги так само, як і викладачі, а твердження викладача не завжди буває істинним, його можна піддавати критиці. Показовим був відгук на цю зустріч Франкліна Мартінса, одного з очільників студентського руху того часу, для якого така демонстрація була важлива як всередині університету, так і за його межами: "Вона викрила останній оплот, залишений всередині університету, професорів, дуже консервативних. Важливим був і виступ ректора, він підкреслив, що студенти і викладачі мають спільні цілі, однак сповідають різні шляхи їх досягнення. Викладачі також виступали за більшу автономію для університету" [17]. На нашу думку, сама можливість прямого діалогу студентів із викладачами була прогресивним явищем всередині університету і в дечому служила прикладом для подальших відносин між студентами і викладачами, які ставали більш прямими. Можна сказати, що у Бразилії, зокрема у Федеральному університеті в Ріо-де-Жанейро, зароджувалась автономія, притаманна середньовічним європейським закладам вищої освіти, де важливу роль грали відносини студентів з викладачами. Важливо, що ці процеси відбувалися самостійно, без втручання будь-яких владних структур.

21 червня був організований марш проти репресій, який проходив у центрі Ріо-де-Жанейро. Протестувальники рухалися до штаб-квартири Міністерства освіти (МЕС). За свідченнями різних газет до маршу приєднались не тільки студенти, але й представники найрізноманітніших професій, що надавало масштабності акції. Особливість цієї акції протесту полягала в тому, що тепер студенти почали використовувати ті самі інструменти, що й поліція – агресію. Молодь кидала каміння в поліцейських, а поліція, у свою чергу, почала використовувати сльозогінний газ. Внаслідок сутичок 28 людей загинуло, сотні було поранено, більше тисячі бразильців заарештовано, а також спалено 15 автомобілів [2]. Ці події увійшли в історію як "кривава п'ятниця", як нарекли її тогочасні газети. Як пише Марк Курлански, студентські протести 1968 року багато що запозичили з руху за громадянські права у США [20, с. 2]. Зокрема, ідеться про дві течії – прихильників насилля та ненасилля, які найбільш чітко виявилися у США, але були помітні й у інших країнах. Тому у випадку із бразильськими студентами можна простежити типовий перехід від мирного протесту до ескалації конфлікту. Типовий він для більшості країн Європи, де відбувалися протести і які не входили до соціалістичного табору, також можна це побачити у протестах у США, Уругваї, Мексиці тощо. Спочатку студенти мали на меті привернути увагу до тих проблем, які їх

турбують, а згодом, коли відбулася ескалація конфлікту, вони перейшли до більш жорстоких форм протесту. У чому вони повторювали досвід студентів Франції, США та інших країн, протести в яких відбувалися раніше, у 1968 році. Завдяки розвиткові технологій і швидкості передавання інформації бразильські студенти могли дізнаватися про події в інших кутках світу досить швидко. Утім ми також маємо брати до уваги бразильську специфіку протестів, оскільки вони були спрямовані не проти цивільного уряду, як це відбувалося в інших державах, а проти військових, які нещодавно прийшли до влади. Тому протестувальники зіштовхнулися одразу з рішучими діями влади і мали за короткий проміжок часу пристосовуватися до нових методів боротьби. Виходячи із цього аспекту, можна зробити висновок, що у студентських протестах 1968 року Бразилія має унікальний досвід порівняно зі студентами інших країн. У той самий час це найбільш показове протистояння двох поколінь. Артуру да Коста-і-Сілва, тодішньому президенту Бразилії, на початку протестів було 65 років, як і інші представники військових при владі, він був уже в похилому віці. Загальновідомим є факт, що військові ратували за консервативні ідеї і жодним чином не могли зрозуміти, чим керується молодь, а студенти протестували проти як політичного, так і соціального устрою. Якщо говорити про політику, то варто виокремлювати передусім протест проти дій військових, які тільки чотири роки були при владі. Зокрема, критиці піддавалася співпраця зі США. Коли йдеться про соціальний аспект, то варто враховувати протест дітей проти своїх батьків, їхнього бачення життя, втручання у справи університетів з боку влади, а також проти загальноприйнятої університетської ієрархії, де викладач ставився вище за студента. Для студентів протести були інструментом для виявлення себе як певної соціальної групи, з думкою якої варто рахуватися.

Утім наймасштабніший протест відбувся 26 червня. Так званий "марш ста тисяч" був найбільшим після перевороту 1964 року і став піком студентських протестів у 1968 році. Мітинг був заборонений владою, яка попереджала, що жорстко придушить спробу студентів вийти на вулиці [8, с. 360]. Оскільки військові не розраховували на таку кількість людей, то були вимушені дозволити маршу відбутися всупереч заборонам. Протестувальники йшли центральними вулицями Ріо, вигукуючи такі гасла, як "Геть диктатуру!", "Організований народ може скинути диктатуру!", "Тільки озброєний народ може скинути диктатуру!", "Звільніть наших ув'язнених!" і "Геть MEC-USAID!". На цьому марші виявилася ще одна особливість студентського протесту в Бразилії, а саме підтримка мітингувальників з боку діячів культури. Якщо в європейських країнах такі явища можна було спостерігати (напр. діяльність Жана-Поля Сартра та Жана-Люка Годара [20 с. 179]), то для Латинської Америки подібні події були дещо незвичними. Зокрема, активну участь у марші взяли співаки Жілберту Гіл, Каетану Велозу та ін., представники театру, кіно тощо. Така незвична колаборація у спротиві влади була зумовлена тим, що репресії, які проводили очільники держави, торкалися і сфери культури. Наприклад, одним із законів було встановлено нові правила цензури театральних і кінематографічних творів. Встановлювалася заборона на спектаклі, які порушують національну безпеку, стимулюють класову боротьбу і завдають шкоди "сердечним" відносинам з іншими народами. Заборона фільмів і п'єс перейшла до сфери відповідальності Служби цензури публічних розваг федеральної поліції. Тогочасна бразильська культура, особливо якщо йшлося про театр і музику, була виразником ідей і

тенденцій, які сповідувала молодь. Зокрема, можна згадати пісню К. Велозу "Й Proibido Proibir", назву якої було взято з однієї з фотографій паризьких протестів 1968 року. Це був один з лозунгів протестувальників, що перекладається як "забороняти заборонено" [19]. Тому не дивно, що діячі культури почали підтримувати студентські протести не тільки своїми творами, але й безпосередньою участю. Під час маршу була обрана комісія із представників інтелігенції, студентства та священнослужителів, яку за кілька днів мав прийняти генерал Артур да Коста-і-Сілва. Оскільки ситуація ставала загрозливою для режиму, то президент вирішив сісти за стіл перемовин зі студентами і протестувальниками, щоб уладнати стан справ. Це було значним досягненням для протестного руху, який спочатку сприймався владою як несамостійний, керований лівими партіями.

Перемовини між президентом Бразилії та спеціальною комісією від протестувальників відбулися 2 липня. Склад комісії був сформований студентами Франкліном Мартінсом, Маркосом Медейресом та Хосе Дірсеу, Ірен Папі була представницею від матерів, також були письменник Геліо Пеллегріно та священник Жоао Батіста. Вимоги протестувальників були такими: більше свободи (автономії) для університетів і свободи слова в державі; звільнити ув'язнених студентів і відновити діяльність ресторану Калабоусу (місця, де зазвичай студенти збиралися, але під час каденції Сілви він був закритий). Президент розглянув дві перші вимоги, але зауважив, що третя і четверта не в його компетенції [3]. Геліо Пеллегріно, який був у комісії, зазначив, що Коста-і-Сілва апелював до того, що начебто у країні демократія, оскільки газети можуть писати що хочуть. Такий вузький погляд на демократію дав зрозуміти, що буде важко дійти компромісу, адже погляди на деякі речі суттєво різнилися. Також Коста-і-Сілва висунув умову: якщо мітинги будуть припинені, то він звільнить усіх ув'язнених. Франклін Мартінс мав свою думку щодо того, чому перемовини зайшли у глухий кут. Він вважав, що уряду в той момент було нічого запропонувати студентам. Священник Батіста визнавав, що позиція старших протестувальників була ближчою до примирення, натомість у студентів вона була більш радикальною, "можливо, тому, що вони вже замислювалися про збройну боротьбу, партизанську" [19].

Перемовини ні до чого не привели, оскільки жодна зі сторін не бажала йти на поступки. За їх підсумками студенти вирішили скликати нову маніфестацію через декілька днів. 5 липня пройшов мітинг під назвою "Марш п'ятдесяти тисяч" – це була відповідь на те, що студентські вимоги не були задоволені. Окрім старих лозунгів з'явилися нові. Наприклад, священники йшли із плакатами, на яких було написано: "Втихомирення – це насильство над нашою свідомістю – священницькою і релігійною". Мітинг розпочався із церкви Канделярії і завершився перед Вищим військовим судом на Площі Республіки, де з енергійною промовою виступив студентський лідер Володимир Пальмейра, закликаючи до звільнення студентів і протестувальників, заарештованих на червневих мітингах: "Це суд, який засуджує тих, хто бореться із несправедливістю, виконує закони, виготовлені диктатурою і великими багачами" [4]. На наступний день президент Коста-і-Сілва видав указ про заборону мітингів. У репортажах газет була опублікована замітка, у якій уряд стверджував, що мітинги, "які до цих пір були терпимі", тому що здавалися студентським молодіжним рухом, тепер набули характеру справжнього підриву і виклику сформованій владі, у результаті чого вони завдали шкоди економіці держави та її громадянам [9]. Із цього

моменту посилення репресій було постійним, переважно проти студентського руху та його лідерів. Із серпня Володимира Пальмейру, одного з лідерів студентського протесту в Ріо-де-Жанейро, було затримано співробітниками правоохоронних органів за поширення листівок у Копакабані. 9 серпня зайняли проспект Ріо-Бланко. Протестувальники вимагали звільнити Пальмейру. Під час акції вони вступили в протистояння із загонами військової поліції. Близько ста чоловік було заарештовано. Оскільки репресії тільки поширювалися, то студентський рух пішов на спад, основних лідерів було заарештовано, університетська реформа проводилася згідно з курсом президента країни.

Основною вимогою і прагненням студентства було бажання захистити університетську автономію, тому вони апелювали до права брати участь в університетському управлінні за допомогою таких ініціатив, як створення "паритетних комісій", куди б входили також студенти. Університетська реформа, проведена диктатурою, дозволяла участь студентів у роботі колегіальних органів, хоч їхня частка була значно нижчою, ніж та, яку запропонували самі студенти [5]. Таким чином, студенти зуміли просунути щодо надання їм більших прав і залучення до роботи університетів. Утім зрозуміло, що цього було замало, зважаючи на той перелік проблем, які студенти піднімали на своїх протестах. Тому не дивним є той факт, що певна частина молоді приєдналася до політичних організацій і розпочала партизанську війну проти тогочасної влади.

Висновки. Можна стверджувати про еволюцію студентських протестів у Бразилії, пік яких сягнув середини 1968 року. На перших порах, зокрема у 1966 році, студенти обмежувалися переважно бойкотом реформ, які запроваджувала нова влада в країні. Утім згодом студентство перейшло до більш радикальних протестів, зокрема маршів, а влітку 1968 року ці марші переростали в сутички з поліцією, де студенти використовували каміння та інші засоби для боротьби. Також із розгортанням протестного руху можна помітити, що до нього долучаються інші верстви населення, зокрема лікарі, інтелігенція, журналісти, у деяких випадках навіть представники церкви. Важко сказати, через які мотиви доєдналися люди: чи їх не влаштовувала політика військових, чи вони просто співчували студентській боротьбі. Однак таке різнобарв'я протестного руху в його піковому моменті тільки підкреслює політичне значення студентів як опозиційної сили.

Ще однією особливістю протестного руху 1968 року в Бразилії була відсутність підтримки мітингувальників з боку робітників, які в інших країнах Європи та Америки часто брали участь у протестних акціях.

Крім цього, варто зауважити, що протести студентів у Бразилії були виявом класичного на той момент протистояння старшого покоління, яке виражали військові на чолі з Артуром да Коста-і-Сілвою, і молодшого покоління, що представляли студенти. Ця своєрідна тенденція сформувалася і припала саме на 1968 рік, а основними її носіями були бейбі-бумери.

Вивчення студентських протестів у Бразилії 1968 року показує їхню деяку схожість із подібними протестами у Латинській Америці, США та Європі, де були основні й найактивніші осередки протестного руху. Адаже часто дослідники вивчають бразильські протести студентів у контексті національної історії і торкаються виключно їх впливу на політичне, культурне, соціальне життя Бразилії, або ж у контексті європейських протестів, здебільшого французьких. Натомість у цій статті автори

спробували проаналізувати події в Бразилії порівняно не тільки з європейськими країнами, але й зі США і, що найважливіше, латиноамериканськими державами. Виокремлення особливостей цих протестів дає змогу легше аналізувати і порівнювати ті процеси, що були притаманні бразильським студентам і студентам інших держав, де відбувалися протести. Тому запропоноване дослідження має перспективу щодо вивчення регіональних особливостей студентських протестів у Латинській Америці та в Бразилії зокрема. Нарешті, з погляду на сучасні події у світі, необхідно враховувати досвід Бразилії щодо значення студентських протестів у політичному житті держав.

Список використаних джерел

1. 28 Pessoas morrem na Sexta-feira sangrenta [Electronic resource] // Memorial da Democracia. – Access mode : <http://memorialdademocracia.com.br/card/sexta-feira-sangrenta-28-mortos-nas-ruas>
2. Alves F. A. "Sexta-Feira Sangrenta" nas lentes do Jornal do Brasil: as representações dos personagens pelas fotochoques [Electronic resource] // Metis: História e Cultura. – 2017. – Access mode : <http://www.uces.br/etc/revistas/index.php/metis/article/view/5110/pdf>
3. Araujo M. P. Memórias Estudantis: Da Fundação da UNE aos Nossos Dias [Electronic resource] // Rio de Janeiro: Edipro Publicações S.A. – 2007. – Access mode : <https://une.org.br/publicacoes/page/2/>
4. Carneiro P.L. Passeata dos 50 mil, em julho, foi última grande manifestação estudantil de 1968 [Electronic resource] // O Globo. – 2018. – Access mode : <https://acervo.oglobo.globo.com/em-destaque/passeata-dos-50-mil-em-julho-foi-ultima-grande-manifestacao-estudantil-de-1968-22836894>
5. Cuhna L. A. A universidade reformanda: o golpe de 1964 e a modernização do ensino superior. 2 ed. São Paulo: Editora UNESP. – 2007. – P. 167.
6. Franzone S. Os acordos MEC-USAID e a reforma Universitária de 1968 – as garras da águia na legislação de ensino brasileira [Electronic resource] // PUCPR. – 2015. – Access mode : https://educere.bruc.com.br/arquivo/pdf2015/21202_9057.pdf
7. Há 40 anos Edson Luís era assassinado pela ditadura [Electronic resource] // Causa Operária. – 2008. – Access mode : https://web.archive.org/web/20101019072147/http://www.pco.org.br/conoticias/ler_materia.php?mat=4633
8. Jeffrey L. Gould. Solidarity under Siege: The Latin American Left, 1968. – The American Historical Review Vol. 114, № 2 (Apr., 2009). – P. 348–375.
9. Lamarro S. Passeata dos cem mil. [Electronic resource] // FGV CPDOC. – Access mode : <http://www.fgv.br/Cpdoc/Acervo/dicionarios/verbete-tematico/passeata-dos-cem-mil>
10. Langland V. Speaking of Flowers. – Durham: Duke University Press. – 2013. – 346 p.
11. Lira A. T. N. Reflexes sobre a legislação de educação durante a ditadura militar (1964-1985) [Electronic resource] // Governo do estado São Paulo. – 2009. – Access mode : <http://www.historica.arquivoestado.sp.gov.br/materias/antiores/educacao36/materia01/>
12. Mataram um estudante. Podia ser seu filho [Electronic resource] // Memorial da Democracia. – Access mode : <http://memorialdademocracia.com.br/card/mataram-um-estudante-podia-ser-seu-filho>
13. Motta R. P. As universidades e o regime military [Electronic resource] // Rio de Janeiro, Zahar. – 2014. – Access mode : https://zahar.com.br/sites/default/files/arquivos/trecho_PATTO_AsUniversidadesEORegimeMilitar.pdf
14. Oliveira A. Maio de 1968 não foi um mês no Brasil, mas um ano inteiro [Electronic resource] // São Paulo: El País. – 2018. – Access mode : https://brasil.elpais.com/brasil/2018/06/05/cultura/1528224984_573224.html
15. Palmeira V. Livros [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.vladimirpalmeira.com.br/livros.html>
16. Passeata dos cem mil afronta a ditadura [Electronic resource] // Memorial da Democracia. – Access mode : <http://memorialdademocracia.com.br/card/passeata-dos-cem-mil-afronta-a-ditadura>
17. The Rise of Student Movements [Electronic resource] // Brown University Library. – Access mode : <https://library.brown.edu/create/fivecenturiesofchange/chapters/chapter-7/student-movement/>
18. Valle M. R. 1968: o diálogo e a violência: movimento estudantil e ditadura militar no Brasil [Electronic resource] // Campinas: Ed. da Unicamp. – 2008. – Access mode : https://books.google.com.ua/books/about/1968_o_di%C3%A1logo_e_a_viol%C3%Aancia.html?id=qYRAAAAYAAJ&redir_esc=y
19. Ventura Z. 1968: o Ano que Não Terminou [Electronic resource] // Editora: Planeta do Brasil. – 2008. – Access mode : https://www.academia.edu/35319410/1968_O_Ano_Que_Nao_Terminou_-_Zuenir_Ventura.pdf
20. Курлански М. 1968. Год, который потряс мир. – М. : АСТ, 2008. – 544 с.
21. Окунева Л. С. Бразилия: особенности демократического проекта: Страницы новейшей политической истории латиноамериканского гиганта (1960-е гг. – 2006 г.) // Л. С. Окунева ; МГИМО (У) МИД России – М. : МГИМО-Университет, 2008. – 823 с.

References

1. 40 years ago Edson Luhs was assassinated by the dictatorship. https://web.archive.org/web/20101019072147/http://www.pco.org.br/conoticias/ler_materia.php?mat=4633. [In Portuguese].
2. Alves Fabiana Aline. (n.d.). "Bloody Friday" in the lens of Jornal do Brasil: the representations of characters by photoshocks. <http://www.uces.br/etc/revistas/index.php/metis/article/view/5110/pdf>. [In Portuguese].
3. Araujo Maria Paula. (n.d.). Student Memories: From the UNE Foundation to Our Days. <https://une.org.br/publicacoes/page/2/>. [In Portuguese].
4. Carneiro Paulo Luiz. (n.d.). March 50,000, in July, was the last major student demonstration of 1968. <https://acervo.oglobo.globo.com/em-destaque/passeata-dos-50-mil-em-julho-foi-ultima-grande-manifestacao-estudantil-de-1968-22836894>. [In Portuguese].
5. Cuhna L. A. (2007). The reforming university: the 1964 coup and the modernization of higher education. Sro Paulo: Editora UNESP. [In Portuguese].
6. Franzone Sadi. (n.d.). The MEC-USAID agreements and the University reform of 1968 – the eagle's claws in Brazilian education legislation. https://educere.bruc.com.br/arquivo/pdf2015/21202_9057.pdf. [In Portuguese].
7. Jeffrey L. Gould. (2009). Solidarity under Siege: The Latin American Left, 1968. – The American Historical Review Vol. 114, 348–375
8. Killed a student. It could be your son. <http://memorialdademocracia.com.br/card/mataram-um-estudante-podia-ser-seu-filho>. [In Portuguese].
9. Kurlansky Mark. (2008). 1968: The Year that Rocked the World. Moscow: AST. [In Russian].
10. Lamarro Sérgio. (n.d.). March of the hundred thousand. <http://www.fgv.br/Cpdoci/Acervo/dicionarios/verbetes-tematico/passeata-dos-cem-mil>. [In Portuguese].
11. Langland, Victoria. (2013). Speaking of Flowers. – Durham: Duke University Press.
12. Lira Alexandre Tavares do Nascimento. (n.d.). Reflections on education legislation during the military dictatorship (1964-1985). <http://www.historica.arquivoestado.sp.gov.br/materias/anteriores/edicao36/materia01/>. [In Portuguese].
13. March of the hundred thousand affronts the dictatorship. <http://memorialdademocracia.com.br/card/passeata-dos-cem-mil-afronta-aditadura>. [In Portuguese].
14. Motta, Rodrigo Patto S6. (n.d.). Universities and the military regime. https://zahar.com.br/sites/default/files/arquivos/trecho_PATTO_AsUniversidadesEORegimeMilitar.pdf. [In Portuguese].
15. Okuneva L.S. (2008). Brazil: Features of the Democratic Project: Pages from the Recent Political History of the Latin American Giant (1960s–2006). Moscow: Moscow State Institute of International Relations. [In Russian].
16. Oliveira Andre. (n.d.). May 1968 was not a month in Brazil, but a whole year. https://brasil.elpais.com/brasil/2018/06/05/cultura/1528224984_573224.html. [In Portuguese].
17. Palmeira Vladimir. (n.d.). Books. <http://www.vladimirpalmeira.com.br/livros.html> [In Portuguese].
18. People die on Bloody Friday. <http://memorialdademocracia.com.br/card/sexta-feira-sangrenta-28-mortos-nas-ruas>. [In Portuguese].
19. The Rise of Student Movements. <https://library.brown.edu/create/fivecenturiesofchange/chapters/chapter-7/student-movement/>
20. Valle Maria Ribeiro. (n.d.). 1968: dialogue is violence: student movement and military dictatorship in Brazil. https://books.google.com.ua/books/about/1968_o_di%C3%A1logo_e_a_viol%C3%Aancia.html?id=qYRAAAAYAAJ&redir_esc=y. [In Portuguese].
21. Ventura Zeunir. (n.d.). 1968: the year that didn't end. https://www.academia.edu/35319410/1968_O_Ano_Que_Nao_Terminou_-_Zuenir_Ventura.pdf. [In Portuguese].

Надійшла до редколегії 14.02.22

B. Bronteruk, Master's Stud.

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

FEATURES OF THE 1968 STUDENT PROTEST IN BRAZIL

The article reveals the peculiarities of student protests in 1968 in Brazil, in addition to highlighting the characteristics of specifically Brazilian protests, the author also analyzes and compares them with protests in other European and American countries: France, USA, Mexico etc. In general, the article examines the main manifestations of the "Cultural Revolution", which is characterized by student protests in all parts of the world. Most of the protests were driven by a desire to change social principles. Students advocated for greater freedoms in education within universities, and for freedoms in the political sense. One of the key political issues represented by protesters was the Vietnam War and the United States' involvement in it. In addition, these protests are characterized by a generational gap between parents and children, who have ceased to understand each other. The article also emphasizes the importance of the preconditions for the protest movement, since in 1964 a military coup took place in Brazil, which resulted in the arrival of the military. The military was a conservative in politics, so conflict with students who advocated completely opposite values was inevitable. An important role in these protests was played by technological progress, which allowed people around the world to learn information much faster. Students, looking at the protests in other countries could feel a certain solidarity with their colleagues and understand that in their struggle they are not alone. It was common to borrow some tactics during protests: boycotts, actions against the police, building of the barricades and seizing university buildings.

The author concludes that the student protests in Brazil went from a peaceful boycott of the government to clashes with the police, which led to casualties and repressions by the authorities. At the same time, the article emphasizes the confrontation between the baby boomer generation and the older generation, represented by Brazil's military leaders.

Keywords: Brazil, 1968 protests, Federal University of Rio de Janeiro, students, military dictatorship, Artur da Costa e Silva.